

Bordalsgjelet

GJELVANDRING MELLOM JETTEGRYTER

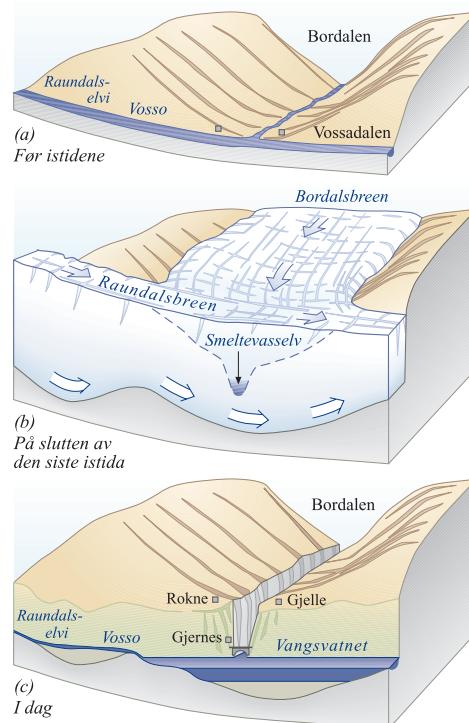
Djupt nede mellom dei steinskura fyllittberga i BORDALSGJELET buldrar det kvervlande elvevatnet. I eit sylskarpt samarbeid med harde slipesteinar har vatnet gjennom tusenår skore seg ned i fjellet – og gjer det framleis.

Voss kommune har laga ein naturstig inn i det trønge gjelet ved munningen av Bordalen og slik lagt til rette for ei gjeloppleving av dei sjeldne. Gjel er namnet på ein trøng, elveskapt V-dal. Er V-dalane ekstra trønge, som Bordalsgjelet, er det gjerne eit prov på at dei er relativt unge. På same måten som i Tokagelete (®488) utgjer Bordalsgjelet sambandet mellom ein gammal dal (Bordalen) og ein yngre dal (dalane der Vangsvatnet ligg). Dette ser vi best om vi tek turen opp i Bordalen. Gardane ligg på breie dalhyller på kvar side av den øvre delen av gjelet. Før istidene utgjorde desse hyllene dalbotnen. Elva rann då roleg i slakt lende ned til det gamle vossadalføret, som ved dette leitet låg vel 100 meter høgare enn i dag (a på teikninga). Under istidene vart hovuddalen graven djupare enn Bordalen (b). Etter at Vangsvatnet var grave ut, fekk så sideelva fra Bordalen større fall og meir energi – nok spenntak til å grava eit gjel.

Bergartane i Bordalsgjelet og elles i låglandet rundt Vangsvatnet er fyllitt. Fyllitt er lett å grava i for elvar som gjerne fører med seg hardare steinar langs botnen. Bordalselva følger to sprekkeretningar: nordvest-søraust og nordaust-sørvest. Elva endrar derfor ofte retning, slik ho gjer rett nedanfor Gjernesbrua, der elveløpet dannar ein 90° vinkel. Vidare innover har gjelet også små rette vinklar som følgjer desse retningane. Grunnen til at gjelet er så trønt, er at skred

frå sidene, som gjennom lang tid vil utvida den trønge dalen, ikkje har makta å halda tritt med elva si graving i botnen.

Vatnet må pressa seg fram i det trønge elveløpet, og ujamne fjellsider fører til kvervlar som dannar bakevjer der steinar slipar seg inn i fjellsida. Slik er dei halve jettegrytene rett under Gjernesbrua danna. Innover i gjelet er det restar av fleire gryter. Oppi i fjellsida kan ein sjå restane av gamle, delvis forvitra, tilsvaranande slipings-skulpturar. Dei viser kvar vatnet rann på slutten av istida den gongen då gjelet var grunnare. No er gravinga i botnen sterkest

Tre stadium i danninga av Bordalsgjelet.
(Inge Aarseth/Eva Bjørseth)

under flaumperiodar, men det var nok endå meir vatn og betre tilgang på slipemiddel ved slutten av istida.

Vil du ha med deg ein botanisk godbit, skal du sjå etter moskusurt, ei lita plante som veks ved stigen i gjelet. Dei små og særmerkte blomane er grønfarga. Du ser dei best i mai.

2 kilometer frå Vossavangen på vegen skilta Gjernes mot sørsida av Vangsvatnet. Parkeringsplass ved gjelet.

Svein Nord

REKVESØYANE

Sediment som er avsette frå elva Dyrvo, har skapt det vifteforma deltaet REKVESØYANE. Marka lengst ut mot vatnet blir overfløyymd i periodar, spesielt i snøsmeltinga og etter mykje nedbør.

Etter at Vangsvatnet vart senka på 1990-talet, kom leire og silt langs strandlinja ytst på deltaet fram i dagen. I den tørrlagde sona har det – berre ti år seinare – vaksen fram eit heilt samfunn av örsmå sumpplanter. Dette er artar som einast kan vaksen på naken, finkorna jord, der dei ikkje blir fortengde av annan vegetasjon. Dei er eittårige og dør samstundes som dei visnar om hausten. Dermed slepp dei problemet med isskuring, overfløyming, sedimentasjon og erosjon. Før dei visnar, syter dei for å leggja att rikeleg med frø, som neste sommar vil spira på eigna stader i den opne jorda.

I trekktidene rastar gjerne vadefuglar; ender og måsar her. Ofte er dette dei same artane som oppsøkjer grunvassfjører på kysten for å finna mat. Ved Vangsvatnet treng dei ikkje tilpassa seg tidene for flod og fjøre. (Foto: Bjørn Moe)

NATURRESERVAT

heilo
(vår, haust)
kanadagås
krikland
myrsnipe
(haust)
raudstilk
vippe

evjesoleie
firling
kjeldeurt
nordleg
evjebloom
sylblad
veik-veronica